

Szkoła gimnazjalna
WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

Scenariusz z wykorzystaniem nowych mediów
i metod aktywizujących (90 min)

Budowa demokracji w Polsce w 1989 roku i jej symbole

Opracowała: Agnieszka Brzeska - Pająk

CC BY-NC-ND

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych 3.0 Polska

Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/pl

 Legalna Kultura

ul. Marszałkowska 84/92 lok. 121, 00-514 Warszawa, e-mail: lk@legalnakultura.pl

Cele lekcji:

Uczeń po zajęciach:

- wymienia i porządkuje, w kolejności chronologicznej, główne wydarzenia historii politycznej Polski 1989 r. i ocenia rolę przełomu 1989 r. w najnowszej historii Polski;
- podaje okoliczności obrad „Okrągłego Stołu”;
- porównuje wybory odbywające się w okresie PRL przed 1989 r. z wyborami 4 czerwca 1989 r.;
- ocenia, na ile wybory 4 czerwca 1989 r. spełniały warunki wolnych wyborów w demokratycznym państwie;
- podaje nazwisko pierwszego powojennego, niekomunistycznego premiera Polski;
- potrafi analizować różne źródła, w tym wykresy statystyczne;
- doskonali umiejętność czytania i słuchania ze zrozumieniem;
- nabywa umiejętności potrzebnych do życia w społeczeństwie informacyjnym;
- pracuje metodą projektu;
- kształtuje w sobie postawę obywatelską.

Metody:

- praca z multimedialnymi tekstami kultury;
- praca z tekstami audiowizualnymi i praca z kartą pracy;
- dyskusja;
- praca w grupach;
- burza mózgów;
- miniwykład;
- praca metodą projektu.

Środki dydaktyczne:

- karty pracy;
- dostęp do Internetu;
- rzutnik multimedialny/tablica interaktywna;
- materiał video, zdjęcia.

Uwagi przed lekcją:

Propozycja lekcji podsumowującej dział: *Państwo i władza demokratyczna*. Treści poznane w czasie zajęć można połączyć z ukazaniem walki o przestrzeganie demokratycznych praw w Europie, u wschodnich sąsiadów Polski.

Powiązanie z podstawą programową z wiedzy o społeczeństwie:

III etap edukacji, wiedza o społeczeństwie

1. Uczeń rozumie demokratyczne zasady i procedury, rozpoznaje przypadki łamania norm demokratycznych i ocenia ich konsekwencje.
2. Uczeń wykorzystuje swoją wiedzę o zasadach demokracji do zrozumienia i oceny wydarzeń życia publicznego.

Przebieg lekcji:

● FAZA WSTĘPNA

W ramach przypomnienia wiadomości z działu *Państwo i władza demokratyczna* uczniowie pod kierunkiem nauczyciela wypełniają krzyżówkę (**Załącznik nr 1**). Krzyżówka może być wyświetlona na tablicy multimedialnej. Po rozwiązaniu krzyżówki nauczyciel zwraca uwagę na hasło główne – „demokracja”. Przypomina, że temu zagadnieniu zostało poświęcone kilka ostatnich lekcji. Przywołuje zagadnienia: definicję demokracji, zasady współczesnej demokracji, cechy państwa demokratycznego, wartości demokracji, prawa i obowiązki obywatela w państwie demokratycznym. W trakcie wskazuje na poszczególne hasła krzyżówki, które nawiązują do powyższych zagadnień.

Nauczyciel zadaje pytanie: *Od kiedy Polska jest państwem demokratycznym?*

Po kierowanej rozmowie, nauczyciel zapisuje na tablicy rok 1989. Pyta uczniów, ile lat minęło od tego roku, czy słyszeli o jakiś ważnych wydarzeniach politycznych z tego roku.

Nauczyciel pod datą 1989 zapisuje trzy terminy:

- „Okrągły Stół”;
- Wybory parlamentarne 4 czerwca 1989 roku;
- Objęcie stanowiska premiera przez Tadeusza Mazowieckiego.

Na polecenie nauczyciela uczniowie zapisują temat lekcji oraz trzy podane powyżej terminy. Nauczyciel wprowadza termin „symbole budowy demokracji w Polsce”.

1. FAZA REALIZACYJNA

Nauczyciel pyta uczniów: *Z czym kojarzy wam się termin „Okrągły Stół”?* W czasie rozmowy z uczniami, nauczyciel wyświetla na tablicy zdjęcia z pierwszego dnia obrad przy „Okrągłym Stole”. Korzysta z portalu historycznego Dzieje.pl (link: <http://dzieje.pl/content/fotogalerie-7>). Nauczyciel przywołuje w formie krótkiego wykładu historię Polski po 1945, podkreślając,

że Polska nie była krajem demokratycznym i suwerennym, a przez szereg lat Polacy w formie strajków, protestów i działalności opozycyjnej walczyli o demokrację. Podkreśla tragiczne w skutkach wystąpienia społeczne, tłumaczy źródła frustracji obywateli, mechanizmy władzy w czasach PRL.

Nauczyciel pyta uczniów, jakie znają sposoby na wychodzenia z konfliktów. Uczniowie mogą wymienić, np.: kompromis, rozmowa, walka, sąd, używanie przemocy, negocjacje, mediacje itd. Nauczyciel pyta, który ze sposobów uważają za skuteczny i zgodny z demokratycznymi wartościami, zasadami. Podkreśla słowo *negocjacje*, tłumacząc, że na takie rozwiązanie bardzo trudnych konfliktów społeczno-politycznych zdecydowano się w Polsce w 1989 roku. Nauczyciel podaje uczniom tekst z portalu historycznego Ośrodka Karta (link: www.xxwiek.pl) – wypowiedź Jacka Kuronia – opozycjonisty, zaangażowanego w przemiany demokratyczne (**Załącznik nr 2**).

Podkreśla, że wybór prezentowanych na lekcji źródeł i dokumentów jest nieprzypadkowy. Są to legalne, certyfikowane, cenione i wiarygodne źródła na temat wydarzeń historycznych. Nauczyciel prosi, aby uczniowie przeczytali tekst i odpowiedzieli na pytanie: *Dlaczego zdecydowano się na rozmowy przy „Okrągłym Stołu”?* Po przeczytaniu tekstu przez jednego z uczniów, nauczyciel podsumowuje, że wydarzenia z 1989 roku były próbą „pokojowego przejścia od systemu totalitarnego do pełnej demokracji”.

Nauczyciel prezentuje stronę Polskiego Radia ((link: www.polskieradio.pl), wskazując, że jest to kolejne, cenne, legalne źródło informacji. Prezentuje fragment reportażu *Okrągły Stół* z działu Historia Polski najnowszej (link: <http://www.polskieradio.pl/39/1088>). Nauczyciel zachęca do wysłuchania całości reportażu.

Nauczyciel rozdaje uczniom kartę pracy (**Załącznik nr 3**) – wstęp do publikacji o porozumieniach „Okrągłego Stołu”. Na tablicy multimedialnej prezentuje całą publikację, która jest dostępna na stronie Biblioteki Narodowej (link: <http://www.polona.pl/item/566716/0/>).

Uczniowie pracując w parach, mają za zadanie podkreślić w tekście słowa ukazujące, jakie wartości przyświecały uczestnikom obrad „Okrągłego Stołu”.

Uczniowie czytają tekst, zaznaczają wybrane przez siebie frazy. Po zakończonej pracy nad zadaniem, nauczyciel prosi o przytoczenie podkreślonych słów, zwrotów. Nauczyciel zapisuje podane zdania i inicjuje rozmowę. Następnie nauczyciel krótko przybliży przebieg prac w czasie obrad, zagadnienia będące przedmiotem obrad. Może się posłużyć wcześniej prezentowaną publikacją. Zwraca uwagę na tematy prac poszczególnych zespołów i sygnatariuszy.

Nauczyciel zaprasza uczniów do wysłuchania fragmentu audiobooka książki Lecha Wałęsy *Droga prawdy. Autobiografia* (Warszawa 2008, s. 269–271), która jest dostępna na portalu informacyjno-edukacyjnym Dzieje.pl (link: <http://dzieje.pl/node/158>).

Przed wysłuchaniem rozdaje uczniom Kartę pracy (**Załącznik nr 4**) – Pytania do audiobooka. Po wysłuchaniu nagrania wskazani przez nauczyciela uczniowie czytają swoje odpowiedzi. Jako podsumowanie tej części nauczyciel prezentuje jeszcze jeden fragment z portalu XX wiek: wypowiedź Lecha Wałęsy pt. *Zakończenie obrad Okrągłego Stołu z 5 kwietnia 1989 roku*. Nauczyciel pokazuje zasoby portalu Dzieje.pl. Zachęca do samodzielnego przejrzania zasobów, np. zakładki: Zagadnienia, Postacie, Nagrania dźwiękowe, a na koniec poleca rozwiązanie quizu o obradach „Okrągłego Stołu” (link: <http://www.xxwiek.pl/dzien/1989-04-05>).

Nauczyciel pyta uczniów, kiedy wybory spełniają standardy wyborów demokratycznych? Uczniowie wymieniają cztery przymioty wyborów demokratycznych. Nauczyciel w krótkim wykładzie wyjaśnia, dlaczego wybory parlamentarne z 4 czerwca 1989 roku były tak ważne i przełomowe. Nauczyciel prezentuje uczniom plakat *W samo południe* autorstwa Tomasza Sarneckiego. Pyta uczniów, z czym kojarzy im się plakat i jaka jest jego symbolika

(link: [http://natemat.pl/7585,slynnny-plakat-wyborczy-solidarnosci-zobacz-jak-wykorzystywany-
jest-w-polityce-i-kulturze-i-kto-dostal-go-w-prezencie](http://natemat.pl/7585,slynnny-plakat-wyborczy-solidarnosci-zobacz-jak-wykorzystywany-jest-w-polityce-i-kulturze-i-kto-dostal-go-w-prezencie)).

Zbiera odpowiedzi uczniów, podaje okoliczności powstania plakatu i wykorzystania go w czasie kampanii wyborczej

(link: [http://dzieje.pl/aktualnosci/sarnecki-plakat-wyborczy-w-samo-poludnie-mogl-sie-nigdy-nie-
ukazac](http://dzieje.pl/aktualnosci/sarnecki-plakat-wyborczy-w-samo-poludnie-mogl-sie-nigdy-nie-ukazac)).

Nauczyciel prezentuje wyniki wyborów i zestawienia je z wynikami wcześniejszych wyborów np. w 1957, 1965 czy 1976 roku. Zwraca uwagę na ich niedemokratyczny charakter: fałszowanie wyników frekwencji, łamanie zasady pluralizmu.

W tej części nauczyciel może wykorzystać diagramy przygotowane przez Instytut Pamięci Narodowej w materiałach dydaktycznych dostępnych na stronie IPN w części Publikacje – Teki edukacyjne :

http://arch.ipn.gov.pl/ftp/pamiecpl/TEKA_EDUKACYJNA_z_Solidarnoscia_do_wolnosci.pdf.

Nauczyciel zapisuje na tablicy hasło „Wasz prezydent, nasz premier”. Pyta uczniów, jak rozumieją zapisane hasło. Następnie przybliża uczniom okoliczności powstania hasła, jego znaczenie, osobę autora, miejsce publikacji. Na zakończenie nauczyciel przytacza fragmenty z portalu historycznego Ośrodka Karta – XX wiek.pl, np. z dnia 12 sierpnia 1989 roku – *Ocena wyboru Tadeusza Mazowieckiego na premiera* (**Załącznik nr 5**).

2. FAZA PODSUMOWUJĄCA

Na zakończenie nauczyciel jeszcze raz zwraca uwagę na zapisane na początku lekcji słowa, które symbolizują budowę demokracji w Polsce w 1989 roku. Pyta, jakie wydarzenia z 1989 roku zbudowały polską demokrację.

Jako podsumowanie nauczyciel prezentuje uczniom fragmenty reportażu z cyklu: *Świadomość*, który otrzymał II nagrodę zespołową w [XIII konkursie „Historii Bliskiej” \(2008/2009\)](#), pt. *Rok 1989: koniec, przełom, początek...?*, autorstwa Dominika Kowalskiego i Pawła Sławskiego. Reportaż jest dostępny na portalu historycznym Ośrodka Karta XXwiek.pl (link: <http://www.xxwiek.pl/dzien/1989-09-23>).

Zadanie domowe:

1. Przeprowadź sondę wśród kilku osób w wieku powyżej 40 lat i swoich rówieśników. Zadań pytanie, jakie ważne wydarzenia (2–3) polityczne w Polsce kojarzą Ci się z rokiem 1989? Opracuj wynik sondy.
2. Pracując metodą projektu w grupie 4-osobowej przygotuj portfolio z materiałami na temat „Rok 1989 po 25 latach – wspomnienia i ocena”. Do przygotowania portfolio wykorzystaj materiały z gazet i czasopism opiniotwórczych, które ukazały się w czasie II – VI 2014 roku oraz z materiałów z proponowanych legalnych źródeł internetowych.

Proponowana bibliografia:

1. Strony internetowe: Instytutu Pamięci Narodowej (link: www.ipn.gov.pl), Polskiego Radia (link: www.polskieradio.pl/39,Historia), Fundacji Ośrodka KARTA (link: www.xxwiek.pl), Biblioteki Narodowej (www.polona.pl), portalu Dzieje.pl (link: www.dzieje.pl), EncyklopediiSolidarności (link:www.encyklopedia_solidarnosci.pl).
2. Dudek, A., *Reglamentowana rewolucja. Rozkład dyktatury komunistycznej w Polsce 1988–1990*, Warszawa 2004.
3. *Dzieje PRL*, red. A. Garlicki, A. Paczkowski, Warszawa 1996.
4. *Historia*, red. A. Radziwiłł, W. Roszkowski, Warszawa 1998 .

ZAŁĄCZNIK 2

Wypowiedź Jacka Kuronia na temat rewolucji

w artykule: *Dlaczego nie lubię rewolucji?*

Na świecie odbyło się już kilkadziesiąt rewolucji i żadna nie zmieniła go na lepsze. PRL-owski świat także zrodzony został przez przewrót. Mimo to różni ludzie stawiają nam zarzut: wspieracie władzę zamiast trochę poczekać i dodusić komunistów. (...)

Opowiem tu starą bajkę: przewrót zawsze zmusza do wymyślenia nowego systemu i ożywia pomysł, żeby zbudować go od nowa. A my już wiemy, że nie da się wymyśleć nowego porządku, że to, co wymyślone, będzie zawsze złe.

Rewolucja wyzwala niesłychany wybuch nadziei. Wyobraźmy to sobie u nas. Czy można by je spełnić w kraju tak zniszczonym jak Polska? Przecież rewolucja nie odbudowałaby kraju, lecz jeszcze bardziej go zniszczyła. Musiałoby dojść do rozczarowania, a ludzie byłiby już na ulicach, zorganizowani do przemocy. (...)

Gdyby w Polsce doszło do przewrotu, zmiotłby on cały, niewydolny aparat państwa. To miejsce trzeba by wypełnić, więc wprowadzilibyśmy nieprzygotowane kadry.

Rewolucja nie rozwiązuje żadnych problemów, ona tylko stwarza nowe. Jej skutki są zawsze złe. Życie społeczne ma to do siebie, że nie znosi gwałtownych rozwiązań. Dlatego od czasu, gdy przestałem być człowiekiem bardzo młodym, nie jestem zwolennikiem rewolucji.

Nie przeczę: może się okazać, że nie ma innej drogi niż przewrót. Ale jest szansa, by tego uniknąć. Naszym obowiązkiem jest próbować pokojowego przejścia od systemu totalitarnego do pełnej demokracji parlamentarnej, od gospodarki komunistycznej do gospodarki samodzielnych producentów i zróżnicowanej własności, od społeczeństwa pogrążonego w bierności, rozczarowaniu do społeczeństwa zorganizowanego i decydującego o swoim losie.

14 lipca 1989 roku

(źródło: Jacek Kuroń, *Taki upór*, wybór i red. Maria Krawczyk, Warszawa 2011;
link: http://xxwiek.pl/dzien/1989-07-14/Wypowiedz_Jacka_Kuronia_na_temat_rewolucji_/10865)

ZAŁĄCZNIK 3

WSTĘP

POROZUMIENIA „OKRĄGŁEGO STOŁU”

W Polsce dokonuje się historyczny zwrot. W obliczu wciąż grożących ojczyźnie załamania i konfliktów patriotyzm i rozum nakazują szukać tego, co Polaków łączy. Na naszych oczach Europa i świat rozwijają się w szybkim tempie. Sprawą Polaków jest, aby nie stać w miejscu, aby dorównać innym.

Przez dwa miesiące, od 6 lutego do 5 kwietnia trwały prace „okrągłego stołu”. Uczestniczyło w nich kilkuset przedstawicieli różnych sił politycznych i społecznych naszego kraju. W poczuciu odmienności, niekiedy konfliktowej, swoich stanowisk ideowych, aspiracji, interesów, a jednocześnie we wzajemnym poszanowaniu własnej tożsamości poszukiwano najbardziej skutecznych środków naprawy Rzeczypospolitej. W duchu porozumień społecznych 1980 roku nawiązano dialog wokół tego, co Polaków łączy – wokół poczucia odpowiedzialności za przyszłość kraju ojczystego, za jego gospodarkę i kulturę, za społeczeństwo i państwo, za los wszystkich rodzin i za los Polski.

Zdajemy sobie sprawę, że powolny rozwój tych prac i przeciągające się dyskusje w obliczu tych palących potrzeb mogły nieraz wywołać niecierpliwość i rozgoryczenie. Niech nas tłumaczy, że jeśli mamy wszyscy razem pozbywać się balastu lat minionych, wchodzić na drogę daleko idących przeobrażeń, trzeba to zrobić rozważnie. Nie wolno przez rozwiązania fałszywe lub pozorne zatrzaskać drzwi przed historyczną szansą, jaka stanęła dziś przed nami dzięki przemyśleniom, poświęceniom i woli milionów Polaków i dzięki korzystnemu dla Polski rozwojowi sytuacji międzynarodowej.

Rozważając zagrożenia i szanse jakie rysują się na polskim horyzoncie, uczestnicy „okrągłego stołu” zakreślili ramy, w jakich Polacy mogą się porozumieć teraz i w jakich mogą się porozumieć w przyszłości. W zawartych umowach o kierunkach reform politycznych, o reformach gospodarczych i polityce społecznej, o pluralizmie związkowym, jak też o niezbędnych zmianach w różnych dziedzinach życia polskiego, znajdują się przyrzeczenia i zapowiedzi działań władz i działań sił społecznych, znajdują się także zapisy rozbieżności, konfliktowych postulatów i interesów. Umowy te są wyrazem uczciwego poszukiwania programów antykryzysowych i reformatorskich. Ich realizacja zależy nie tylko od sygnatariuszy umowy, ale także od obywatelskich wyobrażeń, mądrości i aktywności wszystkich Polaków.

(źródło: *Porozumienia „Okrągłego Stołu”*, Warszawa 1989; link: <http://www.polona.pl/item/566716/0/>)

ZAŁĄCZNIK 4

PYTANIA DO FRAGMENTU KSIĄŻKI

LECH WAŁĘSA

DROGA DO PRAWDY. AUTOBIOGRAFIA

- Sposób rozwiązania konfliktu, wskazany przez Lecha Wałęsę jako najskuteczniejszy:

.....

- Najważniejsze cele opozycji:

a).....

b).....

- Efekt rozmów:

.....

- Zobowiązania złożone przez komunistów:

.....

- Nastroje, odczucia po zakończeniu obrad:

.....

ZAŁĄCZNIK 5

OCENA WYBORU TADEUSZA MAZOWIECKIEGO NA PREMIERA

László Bruszt, uczestnik węgierskich rozmów Okrągłego Stołu po stronie opozycyjnej:

Stworzenie rządu Mazowieckiego wysłało sygnał Europie Wschodniej, że możliwe jest w regionie mianowanie pierwszego niekomunistycznego premiera. Wewnątrz zakresu możliwości pojawia się teraz nie tylko liberalizacja polityczna, nie tylko podzielenie się władzą, ale także nadzieja na pokojową zmianę reżimu. Do sierpnia 1989 roku, w zakresie możliwości, nawet jedynie w rozmowach, były tylko opcje zmiany modelu, lub raczej, przepraszam, zmian w modelu. A czym stawało się to jaśniejsze, tym bardziej Węgrzy zbliżali się do rozpoczęcia negocjacji na temat wolnych wyborów. Lecz pierwszy faktyczny sygnał, że możliwa jest pokojowa droga wydostania się spod panowania reżimu, pojawia się wraz z nominacją Mazowieckiego na premiera, a następnie formacją pierwszego niekomunistycznego rządu w Europie Wschodniej. Były to niesłychanie ważne sygnały dla grup opozycyjnych w Europie Wschodniej, a także w ogóle dla obywateli, że zależy to tylko od lokalnych władców, że mogą w swoich krajach osiągnąć to samo. Sygnały te były ważne zarówno dla reformatorów w tych krajach, jak i dla zwolenników twardego kursu, którzy musieli sobie zdać sprawę, że siedzą na zapalniku bomby i nie mogą liczyć na Związek Radziecki.

7 kwietnia 1999 r.

(źródło: *Wynegocjonowany upadek komunizmu. polskie rozmowy okrągłego stołu dziesięć lat później*, Michigan 1999; link: http://xxwiek.pl/dzien/198924/Ocena_wyboru_Tadeusza_Mazowieckiego_na_premiera/6445)

Fotografia ilustrująca:

http://foto.karta.org.pl/fotokarta/ok_0900_0001_460.jpg.php.